

УДК 351.86

БАКАЛИНСЬКИЙ О.О., заступник завідувача кафедри
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України “КПІ”

ІНФОРМАЦІЙНИЙ “БЛІЦКРИГ”*

Анотація. У статті проведено порівняння подій в Криму навесні 2014 року з типовим сценарієм реалізації інформаційної операції. Запропоновані деякі заходи, які повинні бути проведені в Україні.

Ключові слова: “гібридна війна”, інформаційна війна, спеціальна інформаційна операція, акція інформаційного впливу, ризику, ЗВДТ, розвідувально-підбивна діяльність, кібернетична війна.

Аннотация. В статье проведено сравнение событий в Крыму весной 2014 года с типичным сценарием реализации информационной операции. Предложены некоторые меры, которые должны быть проведены в Украине.

Ключевые слова: “гибридная война”, информационная война, специальная информационная операция, акция информационного воздействия, риски, ЗВДТ, разведывательно-подбивная деятельность, кибернетическая война.

Summary. The article compares the events in the Crimea in the spring of 2014 with a typical scenario of implementation of the operation. Some measures to be taken in Ukraine are proposed.

Keywords: “hybrid war”, information warfare, special information operations, information influence action, risks, collection of information constituting a state secret, intelligence and subversion, cyber warfare.

Постановка проблеми. За останні півроку Україна перша у світі стикнулася з новим способом ведення бойових дій, який вже встигли назвати “гібридною війною”. Проте, на наш погляд, нічого нового для військової людини, яка проходить службу в збройних силах або у спеціальній службі немає. Способи ведення вже давно відомі, а проведення спеціальних операцій з постійним застосуванням акцій інформаційного впливу в умовах тотального контролю “своїх” засобів масової інформації та більшої частини ЗМІ противника у світі використовується за давніх часів. Проте для українського народу та й всього світу ситуація з Кримом стала великою несподіванкою. Велика частина населення України, частина військовослужбовців, співробітників органів внутрішніх справ, інших військових формувань де-юре стали зрадниками Батьківщини. Територія держави стала меншою на 27 000 км², частина населення, кількістю 2,5 млн. осіб, водночас стала належати іншій державі, яка весь час вважалась братньою та гарантом територіальної цілісності України. За кілька тижнів рухнув світовий порядок, який існував з 1945 року. Процес “віджиму” Криму від України пройшов настільки безболісно для населення Криму, що викликав підйом духу певної частини населення півострову. Більше того, деяка частина населення сприйняла це з великим задоволенням та піднесенням – “...як казала якась кримська бабуся: я мріяла померти у Росії” [1].

© Бакалинський О.О, 2014

---

* **Від автора.** Ідею статті підказав доктор технічних наук, професор, заслужений працівник освіти Богданов Олександр Михайлович, за що автор виносить йому окрему подяку в тому числі і за влучність у формулюванні.

Метою статті є визначення передумов та розвитку подій в АРК, формулювання пропозицій для невідкладних дій з організації захисту національних інтересів в умовах інформаційної війни та удосконалення чинного законодавства України у сфері інформаційного протиборства.

Виклад основних положень. Стрімкість дій держави-окупанта, спосіб захоплення величезної території практично без жодного пострілу заставляє багатьох дослідників світового досвіду збройних конфліктів уважно слідкувати за всіма етапами проведення операції та аналізувати її складові елементи та етапи її проведення. Зараз ми не будемо вдаватись до хронометражу, опису всіх подій, вважаючи, що людина, яка читає цю статтю, достатньо орієнтується у цьому питанні, нагадаємо тільки те, що військова частина операції датується 20 лютого – 18 березня 2014 р. [2]. Ця операція вже отримала чесно заслужене місце у підручниках військової історії, а також у певних навчальних посібниках спецслужб світу. Безумовно, великий інтерес до цього процесу виявили Китай, Японія та інші держави, які мають застарілі територіальні претензії до держав-сусідів. На наш погляд, кількість ризиків та викликів, які з’явилися по відношенню до мирного існування світу, після окупації Криму, виросла в десятки разів, причому, зважаючи на можливі (їх) комбінації ризиків, їх карта почала розростатись з неймовірною швидкістю.

Найбільш актуальними ризиками можна назвати такі, які відносяться до розповсюдження ядерної зброї, перехоплення управління об’єктами ядерної енергетики з порушенням існуючих вимог МАГАТЕ (приклад – захоплення трьох ядерних реакторів у Севастопольському національному університеті ядерної енергії та промисловості [3]), отримання всіма державами негативного досвіду силового вирішення територіальних зазіхань у ХХІ сторіччі, знищення норм міжнародного права та інші.

Справедливості заради треба сказати, що Російська Федерація не є піонером таких дій, безумовно лідером у світі є США, збройні сили яких провели операцію у Косово [4], де у 1999 році вперше були застосовані засоби Інтернету, що можна вважати початком Інтернет-війн [5]. Проте щодо братнього народу таку війну розв’язано вперше. Найбільшою проблемою є те, що практично неможливо розрізнити візуально представників двох держав, та й за мовною ознакою це теж практично не можливо зробити. Схожа термінологія, споріднена риторика та образ мислення, загальні коріння, схожі закони, однаковий образ життя більшої частини населення двох країн роблять будь-яку війну між ними не тільки небезпечною, а й практично громадянською, спинити яку майже неможливо. Така війна ставить на грань існування обидва народи. Втім, ми не бажаємо далі полемізувати о причинах та наслідках цього, а хочемо спробувати розібратись, як стало можливо за такий короткий проміжок часу та без жодного пострілу отримати перемогу.

Сьогодні вже зрозуміло, що досвід роботи Президента РФ у КДБ, його освіта, професійні навички, а також уважне дослідження результатів операції США у Косово дали змогу РФ підготувати та провести операцію, яка за способом реалізації та часовими показниками “переплюнула” пресловутий “бліцкриг” Адольфа Гітлера.

Так які ж шляхи використовувала РФ для досягнення успіху?

На наш погляд, формула успіху полягає у комбінації раніше відомих способів ведення тайної війни та досвіді проведення військових операцій, який РФ отримала за 23 роки, провівши мінімум чотири війни. Реформа збройних сил РФ, внаслідок якої були суттєво скорочені війська, зміна системи військового управління, підвищення

статусу військової служби та заробітної платні військовослужбовців, постійне ведення невеликих війн дали РФ можливість переформувати та створити сучасну, навчену на крові армію. Зараз ця армія привертає на себе увагу всього світу, вона проводить навчання, одночасно переозброюється, постійно підходить до або відходить від державного кордону України, а тим часом спеціальні служби діють на території нашої держави. Протягом усього часу президентства В. Путіна спеціальні служби Російської Федерації ведуть роздувально-підривну діяльність на території України, в той же час Україна виконувала “братні” домовленості і цього не робила. Всі виявлені СБ України факти замовчувались, ходу їм не давали, щоб не погіршувати взаємні приязні відносини з братньою державою.

В рамках діяльності спеціальних служб РФ на території України були створені широко розгалужені агентурні мережі ГРУ МО РФ, СЗР РФ, ФСБ РФ. Одним з найбільших успіхів можна назвати приведення до посади Президента України В. Януковича, який став агентом впливу, та проведення через нього, здійснюючи вигідний вплив, повного розвалу силового блоку України. І хоча всі роки незалежності люди, які керували державою, руйнували Збройні сили та спеціальні служби України, процес їх практичного знищення в останні чотири роки отримав лавиноподібний (а може, вже і безповоротний) характер. Вся ця діяльність здійснювалась у потужному супроводі спеціальних інформаційних операцій, які в мирний час складаються з: домінування в інформаційному просторі, впливу на соціально-політичну ситуацію в регіоні, формування власного позитивного іміджу. Результатом деяких з них є:

1. Приведення до управління державою заангажованої (а на погляд багатьох співвітчизників, аморальної) особи, яка за своїми морально-діловими якостями не спроможна керувати державою, схильна до протиправних дій [6] – злочинства, грабунку, розбою.

2. Приведення у всі гілки влади осіб, вся діяльність яких спрямована на отримання максимального прибутку, а не на розбудову держави.

3. Ослаблення та практичне знищення Збройних сил шляхом постійного реформування, практичне знищення військ зв'язку, які повинні забезпечувати фізичну основу управління військами (наслідками того є втрати при проведенні антитерористичної операції), реформування військової освіти, підготовка офіцерів за формулою 4 роки студент – 1 рік курсант (про яку економію тут можна казати? На життях солдатів, якими керують недопідготовлені офіцери?).

4. Розвал спеціальних служб та правоохоронних органів, розпорошення їх зусиль, направлення їх потужностей на вирішення непритаманних їм задач (тобто “відволікання на непридатний об’єкт”), постійна реорганізація, призначення керівників, які навіть не приймали українське громадянство (наприклад, начальник особистої охорони Президента В. Заневський [7]).

5. Корупціалізація державного апарату, судової влади.

6. Підміна базових понять та зменшення або навіть і пониження ролі галузі, завданням якої є навчання та виховання громадян – всієї системи освіти.

7. Розвал та повна корупціалізація медицини.

Можна наводити ще багато прикладів, але ж цікаво дослідити, яким шляхом здійснювались ці дії, чи не було в них закономірностей, певної послідовності або загальної мети. Для прикладу наведемо схему (Рис.1), на якій характеризуються цілі спеціальних інформаційних операцій [8].

Спробуємо до кожної цілі навести конкретні приклади з тих подій, які відбувались у Криму. Розглянемо події, які передували анексії Криму. Як ми пам’ятаємо, після невдалої спроби президента В. Ющенка заборонити трансляцію російських каналів в Україні російські медіа беззаперечно домінували в інформаційному просторі України, на телебаченні, радіомовленні, а у Криму ще й у пресі, завдяки тому, що там базувався Чорноморський флот (це знайшло відображення у результатах референдуму: згідно з офіційними результатами в АРК населення проголосувало за приєднання Криму до Росії 96,77 % при явці 83,1 %, у Севастополі за приєднання до Росії проголосувало 95,6 % виборців при явці 89,5 %. Севастополь показав максимальний процент, тому що був центральною базою ЧФ [9]). Наявність ЧФ РФ давала змогу впливати на соціально-політичну ситуацію в регіоні (постійна присутність російських політиків, побудова житла для офіцерів флоту, високі рівні зарплатні). Все це призводило постійно та планомірно до формування позитивного іміджу російської держави, хоча він і сам по собі був позитивний внаслідок того, що український народ і тепер сприймає російський як братній, а тут ще й проведення Олімпійських ігор у Сочі.

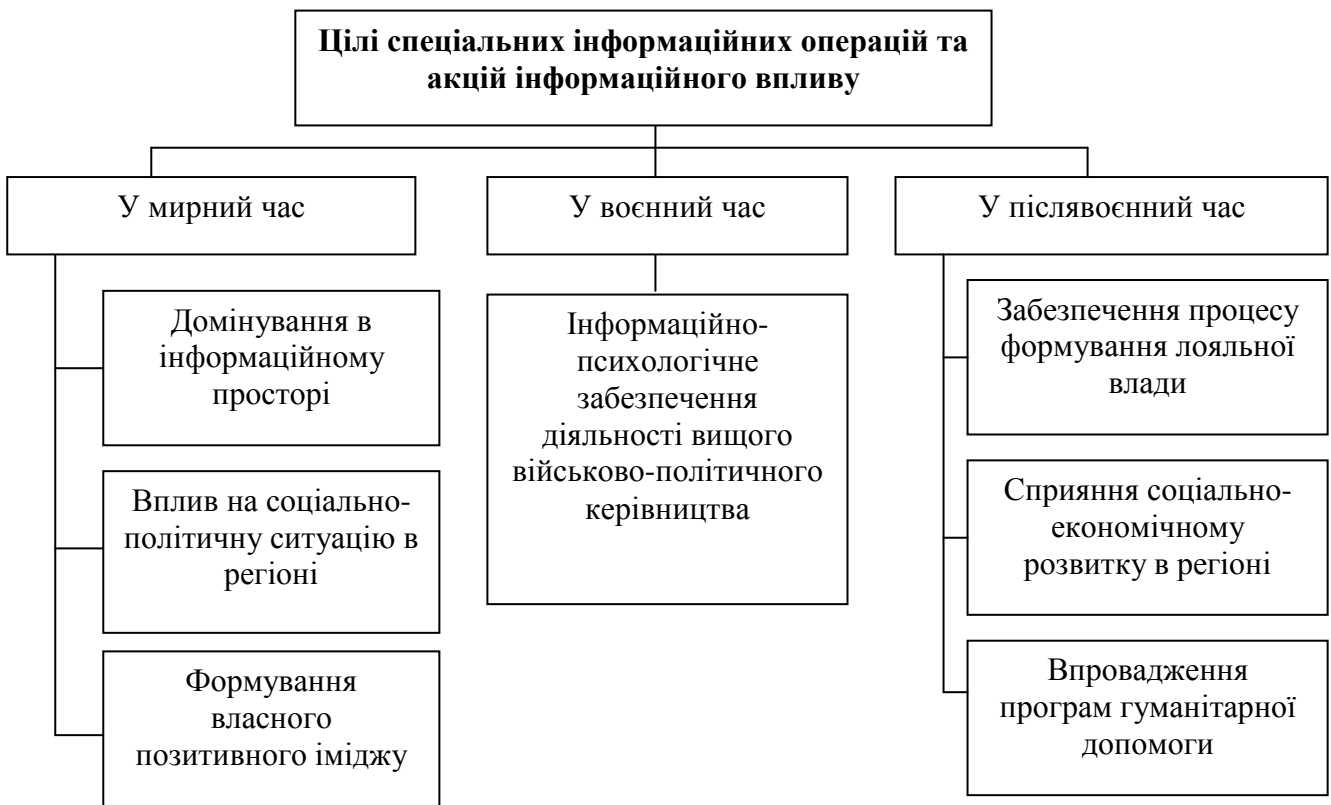

Рис. 1.

Під час проведення активної фази операції, налякавши населення півострова уявними бійцями “Правого сектору” та “бандерівцями” [10; 11], тобто відкрито здійснивши психологічний тиск (формами тиску є залякування населення неіснуючими загрозами та небезпеками, погрози вбивствами та погроми, шантаж (Рис. 2), підрозділи спеціальних операцій РФ особисто з Президентом В. Путіним здійснили інформаційно-психологічне забезпечення діяльності вищого військово-політичного керівництва, притаманне СІО у воєнний час (чого тільки варта відверта брехня щодо відсутності у Криму військовослужбовців РФ в інтерв’ю ЗМІ? [12]).

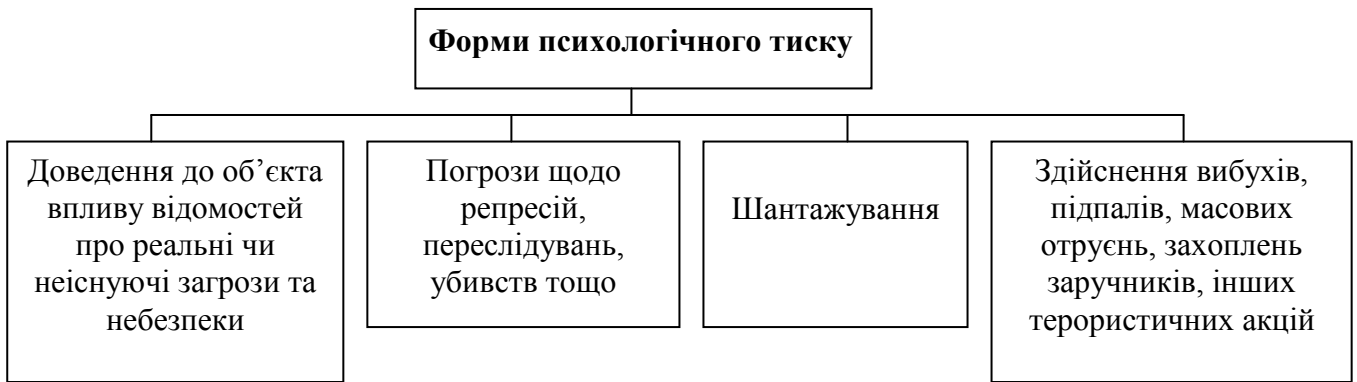

Рис. 2.

В той же час було організовано проведення референдуму, дата якого переносилась декілька разів з метою запобігти протидії відповідних органів України та міжнародної спільноти, його результати були визнані у найкоротший термін Радою Федерацій, і Крим було прийнято до складу РФ. При цьому, на території РФ проводиться потужна інформаційна обробка власного населення.

Давайте спробуємо навести хоча б один приклад з того, що робить влада РФ у Криму сьогодні. Лояльна влада сформована, робляться кроки щодо сприяння соціально-економічному розвитку регіону, і хоча внаслідок міжнародних санкцій з грошима стало складніше, все рівно, вони спрямовуються до Криму, хоча б і у супереччя потребам інших регіонів РФ, при цьому, завдяки внутрішній інформаційній компанії, керівник держави отримує величезні рейтинги [13]. На цьому фоні реалізуються програми гуманітарної допомоги [14], з материка везуть одяг (а що, у Криму хтось ходив у спідньому?), збройні сили прокладають трубопроводи для постачання води [15], проводяться роботи з буріння свердловин [16], хоча простіше просто за воду платити континентальній Україні [17].

Висновки.

1. РФ провела у Криму спеціальну інформаційну операцію з акціями інформаційного впливу, застосовуючи одночасно можливості власних збройних сил та заздалегідь підготовлене населення, яке спрямовувалось до акцій блокування за допомогою агентурного апарату, ось все це у комплексі і дало можливість називати такий спосіб ведення бойових дій “гібридною війною”. Ідеї Альфреда фон Шліффена – батька теорії “бліцкригу” знайшли своє відображення у сучасності [18]. Проте основною рушійною силою стали не танки та літаки, а в першу чергу інформаційна зброя, парамілітарні формування та дії, непридатні для збройних сил (стояти, прикриваючись жінками та дітьми) [19]. Активна частина компанії тривала з 20 лютого по 18 березня 2014 р. Офіційні втрати – одна людина з боку України загинула [20].

Для прикладу:

1) кампанія фашистської Німеччини в Польщі тривала 36 днів: з 1 вересня по 5 жовтня 1939. Втрати: у ході кампанії німецькі війська, за різними оцінками, втратили від 8082 до 16343 вбитими, 27280 – 34136 пораненими, 320 – 5029 осіб пропали безвісті. По техніці: 319 бронемашин, 195 гармат та мінометів, 11584 автомашин та мотоциклів, по боєприпасах: 339 тис. – 150-мм снарядів, 1448 тис. – 105-мм снарядів, 450 тис. – 75-мм снарядів, 480 тис. – 81-мм мінометних мін, 400 тис. авіабомб, більше 406 млн. патронів и 1,2 млн. гранат.

Згідно з післявоєнними дослідженнями Бюро військових втрат, у боях з вермахтом загинуло більш як 66 тисяч польських військовослужбовців (в тому числі 2000 офіцерів та 5 генералів). 133 тисячі були поранені, а 420 тисяч трапили в німецький полон. Словацька армія вела лише бої регіонального значення, її втрати — 18 осіб вбитими, 46 пораненими, 11 осіб пропало безвісті [21];

2) кампанія у Франції зайняла лише 44 доби: з 10 травня по 22 червня 1940 року. Французька армія в результаті війни втратила 84 000 чоловік убитими і понад мільйон полоненими. ВПС і танкові сили були частково знищені, частково встали на озброєння вермахту. Знищено або нейтралізовано майже весь французький флот.

Німецькі війська втратили 45 074 чоловік убитими, 110043 пораненими і 18384 зниклими безвісті [22].

Тобто з наведених даних видно, що інформаційна війна є повноцінним видом війни, застосування інформаційної зброї більш ефективне, ніж використання звичайного озброєння. Хоча на даний час невідомо, яка кількість громадян РФ та України є постраждалою від використання інформаційної зброї. Також відсутні критерії віднесення до категорії “постраждалих”, невідомо, які ступені впливу та наслідки у майбутньому принесе “поранення інформаційною зброєю”. Якщо порівнювати з постраждалими або учасниками війни в Афганістані, то можна тільки здригнутися, в які кошти стане державі соціальна адаптація цих людей. Та якщо у світі відомо, як поводитись з людьми, які вийшли з “гарячої точки”, то як виявляти та лікувати населення, яке уражене інформаційною зброєю, невідомо.

2. Дуже потужна складова інформаційного впливу дозволила практично без жодного пострілу забезпечити виконання цілей по окупації, а потім і анексії Криму. Ми бачимо високу ефективність застосування спеціальних інформаційних операцій у сучасній війні, що у свою чергу ставить питання щодо шляхів запобігання подібних викликам, враховуючи і ситуацію, яка отримала своє продовження на Донбасі та Луганщині. Необхідно пам’ятати, що за бліцкригом у Європі був “Барабароса” в СРСР, іншими словами, до перемоги ще дуже далеко. Тому Українській державі необхідно готуватись сьогодні до боїв як зі звичайною зброєю в руках, так і готувати протидію в інформаційній сфері.

3. Дослідження форм, методів ведення інформаційної війни, протидії такій війні, захисту населення країни від деструктивних впливів держав-агресорів є актуальними і мають практичне значення для відповідних підрозділів Збройних Сил України, спеціальних служб та правоохоронних органів.

4. На наш погляд, всі дослідження у цій галузі повинні бути віднесено до відомостей, що становлять державну таємницю, проте у сучасній редакції Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (далі – Звід) , введеного в дію наказом СБ України від 12.08.05 р. № 440 [23], взагалі відсутні будь-які норми щодо можливості засекречування матеріалів щодо форм та методів здійснення впливу в інформаційній або кібернетичній сфері, хоча про російські підрозділи, їх методи та форми роботи у відкритій пресі дослідити практично неможливо. Єдина стаття Зводу, яка хоч якось засекречує засоби здійснення впливу та тактику, – ст. 3.1.2.

Ця стаття може бути взята за основу для формулювання нового пункту, який має надавати можливість засекречування інформації щодо ведення інформаційних операцій, методів протидії таким операціям, заходам профілактики та реабілітації населення після закінчення бойових дій.

3.1.2	Відомості за окремими показниками про тактику ведення, засоби здійснення впливу на контрагентів, позиції щодо готовності йти на поступки (зміст та обсяг), мету (кінцеву або на проміжних стадіях) конкретних переговорів з питань зовнішньополітичної (зовнішньоекономічної) діяльності України, володіння якими дає змогу контрагенту впливати на хід переговорів, що створює загрозу національним інтересам і безпеці	Т	5	МЗС
-------	--	---	---	-----

5. Необхідно сформувати орган, який здійснював би постійний моніторинг за інформаційним простором держави у мирний час, методичне забезпечення відповідних структур щодо протидії інформаційним впливам на мирне населення країни, координував би дії цих структур в особливий період, при цьому самостійно проводив би активні операції наступального і оборонного характеру як в інформаційному, так і в кібернетичному просторі, а також спрямовував би роз'яснювальну роботу серед населення своєї країни. Цей орган повинен виступати у ролі центру компетенції та швидкого реагування, нагадуючи за призначенням АТЦ СБ України.

Використана література

1. Референдум в Криму : “Сбылась мечта умереть в России”. – (Видео). – Режим доступу : [//www.youtube.com/watch?v=Bzo6Ydm-sZk](http://www.youtube.com/watch?v=Bzo6Ydm-sZk)
2. Эксперты назвали 12 фактов, как медаль “За возвращение Крыма” подставила РФ. – Режим доступу : [//inforesist.org/eksperty-nazvali-12-faktov-kak-medal-za-vozvrashhenie-kryma-po-dstavila-rf/](http://inforesist.org/eksperty-nazvali-12-faktov-kak-medal-za-vozvrashhenie-kryma-po-dstavila-rf/).
3. Украина считает силовой захват ядерного реактора в Криму “ЧП мирового масштаба”. – Режим доступу : [//www.unian.net/politics/905222-ukraina-schitaet-silovoy-zahvat-yadernogo-reaktora-v-kryimu-chp-mirovogo-masshtaba.html](http://www.unian.net/politics/905222-ukraina-schitaet-silovoy-zahvat-yadernogo-reaktora-v-kryimu-chp-mirovogo-masshtaba.html)
4. Косовская война. – Режим доступу : [//ru.wikipedia.org/wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)
5. Брижко В.М. е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право : монографія / В.М. Брижко, М.Я. Швець та ін. ; за ред. члена-кореспондента АПрН України, д.е.н., професора М.Я. Швеця. – К. : НДЦПІ АПрН України, 2007 р. – С. 7.
6. Anatoliy Tkachenko, Янукович и К⁰ : Уникальная биография В.Ф. Януковича. – Режим доступу : [//censoriv.net/?name=news&op=readfull&news=507](http://censoriv.net/?name=news&op=readfull&news=507)
7. Досьє. – Режим доступу : [//politrada.com/dossier/personne/id/3678](http://politrada.com/dossier/personne/id/3678)
8. Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція та сучасність) : навч. посібник / [О.О. Бакалинський, В.М. Петрик, Я.М. Жарков та ін.]. – К. : Видавництво ІСЗІ НТУУ “КПІ”, 2012. – 248 с.
9. Референдум о статусе Крыма (2014). – Режим доступу : [//ru.wikipedia.org/wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)
10. Крымчане в панике: на полуостров едут бандеровцы захватывать власть. – Режим доступу : [//an-crimea.ru/page/news/55913](http://an-crimea.ru/page/news/55913)
11. Свободовцы и “Правый сектор” готовы наказать Севастополь за сепаратизм. – Режим доступу : [//15minut.org/article/svobodovcy-i-pravyj-sektor-gotovy-nakazat-sevastopol-iz-za-separatizma-2014-02](http://15minut.org/article/svobodovcy-i-pravyj-sektor-gotovy-nakazat-sevastopol-iz-za-separatizma-2014-02)
12. Владимир Путин ответил на вопросы журналистов о ситуации на Украине. – Режим доступу : [//kremlin.ru/news/20366](http://kremlin.ru/news/20366)
13. Политологи: Рейтинги Путина и “Единой России” растут синхронно. – Режим доступу : [//www.rosbalt.ru/main/2014/05/15/1268806.html](http://www.rosbalt.ru/main/2014/05/15/1268806.html)

14. Гуманитарная помощь из российских регионов доставлена в Крым. – Режим доступа : [//ria.ru/crimea_today/20140424/1005212574.html](http://ria.ru/crimea_today/20140424/1005212574.html)
15. В Крыму военные завершили сборку трубопровода для подачи воды. – Режим доступа : [//vprk-news.ru/news/20330](http://vprk-news.ru/news/20330).
16. Крымские власти “перебрасывают” реки в Северо-Крымский канал. – Режим доступа : [//otpusk-v-krimu.ru/novosti-ark/889-krymskie-vlasti-perebrasyvayut-reki-v-severo-krymskiy-kanalhtml#t20c](http://otpusk-v-krimu.ru/novosti-ark/889-krymskie-vlasti-perebrasyvayut-reki-v-severo-krymskiy-kanalhtml#t20c)
17. Россия заявила о готовности платить авансом Украине за воду в Крыму. – (Минсельхоз РФ). – Режим доступа : [//112.ua/politika/rossiya-zayavila-o-gotovnosti-platit-avan som-ukraine-zavodu-v-krymu-minselhoza-rf-52231.html](http://112.ua/politika/rossiya-zayavila-o-gotovnosti-platit-avan-som-ukraine-zavodu-v-krymu-minselhoza-rf-52231.html)
18. Бліцкриг. – Режим доступа : [//ru.wikipedia.org/wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)
19. Российские войска будут прятаться за спинами женщин и детей. – (Пресс-конференция Президента РФ). – Режим доступа : [//www.youtube.com/watch?v=lBafar5zF8A](http://www.youtube.com/watch?v=lBafar5zF8A)
20. При штурме в Симферополе убит украинский военнослужащий. – Режим доступа : [//lb.ua/news/2014/03/18/259889_shturme_simferopole_ubit.html](http://lb.ua/news/2014/03/18/259889_shturme_simferopole_ubit.html)
21. Польская кампания вермахта (1939) – Режим доступа : [//ru.wikipedia.org/wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)
22. Французская кампания (1940) – Режим доступа : [//ru.wikipedia.org/wiki](http://ru.wikipedia.org/wiki)
23. Звід відомостей, що становлять державну таємницю : наказ СБ України від 12.08.05 р. № 440. – Режим доступа : [//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05)

~~~~~ * * * ~~~~~